

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

5 czerwca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Krajewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska

SSN Kamil Zaradkiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 5 czerwca 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z 29 kwietnia 2022 r., I ACa 844/21,
w sprawie z powództwa W.M. i J.M.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o zapłatę,

1. oddala skargę kasacyjną,

**2. zasądza od Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz W.M. i J.M.
po 2700 zł zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego z odsetkami
ustawowymi za opóźnienie za czas po upływie tygodnia od dnia
doręczenia orzeczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty.**

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Marcin Krajewski

Kamil Zaradkiewicz

(R.N.)

(E.M.)

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 29 kwietnia 2022 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach z 28 maja 2021 r., którym ustalono nieważność umowy o kredyt hipoteczny zawartej przez powodów z Bankiem S.A. (poprzednikiem prawnym pozwanego – Banku S.A.) oraz zasądzone od pozwanego na rzecz powodów 48 513,37 zł i 28 200,96 CHF oraz 1 155 zł i 3 353,45 CHF z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 8 grudnia 2020 r., tytułem zwrotu kwot uiszczonych na podstawie nieważnej umowy.

Z zaakceptowanych przez Sąd drugiej instancji ustaleń faktycznych wynika, że 18 lutego 2008 r. powodowie zawarli z poprzednikiem prawnym pozwanego umowę o kredyt hipoteczny w wysokości 165 000 zł indeksowany kursem CHF. Zgodnie z § 10 ust. 4 umowy raty kredytu miały być spłacane w złotych po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej banku, obowiązującego na dzień spłaty o 14:50. W umowie powodowie oświadczyli, że są świadomi, iż z kredytem waloryzowanym związane jest ryzyko kursowe.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji uznał za abuzywne klauzule przeliczeniowe zawarte w umowie odsyłające do tabel kursowych banku i stwierdził, że skutkiem ich wyeliminowania z umowy jest jej nieważność. Jednocześnie rozstrzygnął, że nie ma przepisów o charakterze dyspozytywnym, na podstawie których można wyznaczyć kurs CHF, aby umożliwić tym samym dalsze wykonywanie umowy. W związku z nieważnością umowy Sąd Okręgowy uwzględnił roszczenie powodów o zwrot kwot świadczonych pozwanemu na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. Odsetki ustawowe za opóźnienie zasądził od 8 grudnia 2020 r., tj. dnia doręczenia pozwanemu odpowiedzi na pozew, choć w uzasadnieniu powiązał wymagalność odsetek z wezwaniem reklamacyjnym, które w niniejszej sprawie nie zostało złożone.

Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe przyjęte w sprawie ustalenia faktyczne i podzielił wyrażoną przez Sąd pierwszej instancji ocenę prawną. Potwierdził stanowisko co do abuzywności klauzul przeliczeniowych oraz nieważności umowy. Potwierdził również, że nie ma przepisów o charakterze dyspozytywnym mogących

uzupełnić luki powstałe po wyeliminowaniu z umowy klauzul abuzywnych. Za zasadne uznał rozliczenia dokonane przez Sąd pierwszej instancji na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Pozwany bank wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zaskarżając wyrok w całości. W skardze zarzucił naruszenie:

1) art. 385¹ § 1 i 3 k.c. przez niedokonanie rozróżnienia klauzuli indeksacyjnej (ryzyka walutowego) oraz klauzuli przeliczeniowej (spreadu walutowego) i – w konsekwencji – niedokonanie ich odrębnej oceny pod kątem abuzywnego charakteru;

2) art. 385¹ § 1 i 3 k.c. w zw. z art. 3 ust. 1 i art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez nieprawidłowe ustalenie przesłanki jednoznaczności, które polegało na uznaniu, że przy ocenie adekwatności informacji przekazanych konsumentowi podczas zawierania umowy należy brać pod uwagę wiedzę z chwili obecnej, tymczasem ocena ta powinna być dokonana wyłącznie w oparciu o informacje dostępne w dniu zawarcia umowy;

3) art. 385¹ § 1 oraz art. 385² k.c. oraz art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c. przez przyjęcie, że postanowienia umowy odnoszące się do ryzyka walutowego oraz spreadu walutowego są bezskuteczne z uwagi na ich abuzywność, podczas gdy prawidłowe zastosowanie przesłanek abuzywności doprowadziłoby do wniosku, że zakwestionowane postanowienia umowy nie są abuzywne;

4) art. 385¹ § 1 i 2 w zw. z art. 58 § 1 i 2 i art. 353¹ k.c., art. 69 ust. 1 Prawa bankowego oraz art. 6 dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że umowa kredytu jest w całości nieważna w związku z uznaniem niektórych postanowień umowy za niedozwolone, podczas gdy art. 385¹ § 2 k.c. wprost stanowi, że strony są związane umową w pozostałym zakresie;

5) art. 65 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 3 Prawa bankowego, art. 358 § 2 k.c. oraz z motywem 13 i art. 5 dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że kurs średni NBP nie jest właściwy do zastosowania w umowie kredytu, mimo że po eliminacji z umowy niedozwolonych postanowień do przeliczenia wypłaconej w PLN kwoty na walutę

indeksacji oraz do spłaconej części kredytu możliwe jest zastosowanie kursów publikowanych przez NBP;

6) art. 358 § 2 k.c. w zw. z art. XXVI i XLIX ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks cywilny oraz z motywem 13 i art. 5 dyrektywy 93/13 przez pominięcie, że w polskim porządku prawnym istnieje zarówno zwyczaj stosowania dla rozliczeń kursu średniego NBP, jak i norma dyspozytywna pozwalająca zniwelować problem braku kursu w umowie;

7) art. 69 ust. 1 i 2 Prawa bankowego w zw. z art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c. w zw. z art. 410 § 1 i 2 k.c. przez uznanie, że bezskuteczność kwestionowanych klauzul umownych skutkuje brakiem możliwości obowiązywania umowy, chociaż nie było podstaw do eliminacji z umowy klauzuli indeksacyjnej, a umowa powinna zostać utrzymana w mocy;

8) art. 58 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 Prawa bankowego przez uznanie, że umowa kredytu jest nieważna, podczas gdy przesądzenie o nieważności klauzul przeliczeniowych nie oznacza, iż umowa staje się w całości nieważna;

9) art. art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 5 k.c. oraz art. 6 dyrektywy 93/13 w zw. z art. 2 oraz 32 Konstytucji oraz art. 2 i art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej przez ustalenie nieważności umowy, podczas gdy zastosowanie tak daleko idącej sankcji oznacza naruszenie podstawowych zasad porządku prawnego, jakimi są: zasada równości, pewności prawa i zasada proporcjonalności;

10) art. 481 § 1 i 2 w zw. z art. 455 k.c., art. 69 ust. 1 Prawa bankowego oraz dyrektywą 93/13 oraz art. 405, 410 i 411 k.c. przez przyjęcie, że roszczenie odsetkowe staje się wymagalne od dnia wskazanego w wezwaniu do zapłaty lub wytoczenia powództwa, podczas gdy zobowiązania do zwrotu świadczeń obu stron powstają i stają się wymagalne dopiero z momentem orzeczenia o nieważności umowy kredytu.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwanego powodowie wnieśli m.in. o jej oddalenie oraz o zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa prawnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarżący przedstawił dziesięć zarzutów, które w istocie skupiają się wokół czterech kwestii: uznania klauzul przeliczeniowych zawierających odniesienia do tabel kursowych banku za abuzywne, możliwości stosowania przepisów dyspozytywnych w celu określenia kursu waluty obcej po wyeliminowaniu z umowy klauzul abuzywnych, skutków wyeliminowania tych klauzul dla dalszego trwania umowy, a także wymagalności roszczeń kredytobiorców o zwrot sumy spłaconych rat. Najdalej idące zarzuty dotyczą kwestii abuzywności klauzul przeliczeniowych, stąd należy się do niej odnieść w pierwszej kolejności.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, zgodnie z którym postanowienia uprawniające bank do jednostronnego ustalenia kursów walut są nietransparentne, ponieważ pozostawiają pole do arbitralnego działania banku, a równocześnie obarczają kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem. W konsekwencji postanowienia umowy określające zarówno zasady przeliczenia na złote kwoty udzielonego kredytu przy jego wypłacie, jak i przeliczenia spłacanych rat, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych (zob. uzasadnienie uchwały pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, OSNC 2024, nr 12, poz. 118, i przywołane tam orzecznictwo). Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku, przy czym dla tej oceny nie ma znaczenia, w jakim stopniu bank w rzeczywistości z tej swobody korzystał. W rezultacie zarzut nr 3 nie mógł odnieść skutku.

Podobnie za chybiony należało uznać zarzut nr 2. Klauzule dotyczące przeliczenia waluty należy bowiem uznać za niedozwolone postanowienia umowne niezależnie od tego, czy powodom w należyty sposób wyjaśniono ryzyko walutowe, jakie ponosili, zawierając umowę kredytu indeksowanego. Jedynie na marginesie można wspomnieć, że ta ostatnia kwestia nie jest jednoznaczna. Z jednej strony ze względu na nierównowagę informacyjną bank, zawierając umowę z konsumentem, powinien udzielić mu wyjaśnień co do tych aspektów kreowanego stosunku prawnego, które mogą wiązać się dla konsumenta ze szczególnym ryzykiem.

Z drugiej strony natomiast powinność ta nie może oznaczać obowiązku bezbłędnego przewidzenia wszelkich zdarzeń przyszłych, gdyż mimo wspomnianej nierównowagi informacyjnej także profesjonalista ma w tej mierze ograniczone możliwości.

Chybione okazały się również zarzuty nr 5 i 6 dotyczące możliwości dalszego wykonywania umowy przy zastosowaniu tzw. przepisów dyspozytywnych. Zgodnie z punktem pierwszym uchwały pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. Na podstawie art. 87 § 1 ustawy o Sądzie Najwyższym uchwała ta ma moc zasady prawnej i wiąże Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie.

Rozstrzygnięcie tej kwestii pozwala odnieść się do zarzutu nr 1. W orzecznictwie Sądu Najwyższego ustalono już, że między klauzulami ryzyka walutowego i spreadu walutowego występuje ściśle powiązanie (zob. uzasadnienie uchwały pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, i przywołane tam orzecznictwo). Jeżeli z umowy usunięte zostałyby postanowienia określające sposób ustalenia kursu waluty, do zastosowania tzw. klauzuli ryzyka (zastosowania mechanizmu indeksacji) konieczne byłoby zastąpienie takich postanowień innym sposobem określenia kursu. Taki zabieg jest zaś niedopuszczalny zgodnie ze wspomnianym wyżej punktem pierwszym wskazanej uchwały.

Odnosząc się do zarzutów nr 4, 7, 8 i 9, należy wskazać, że postanowienia abuzywne nie wiążą konsumenta (art. 385¹ § 2 k.c.). Klauzule przeliczeniowe odnoszące się do tabeli kursów banku podlegają zatem wyeliminowaniu. W świetle punktu drugiego uchwały pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Wymienione wyżej zarzuty należało zatem uznać za chybione.

Przechodząc do ostatniego z zarzutów (nr 10), należy najpierw wskazać, że skarżący nieprawidłowo odnosi się w nim do wymagalności „roszczenia odsetkowego”, podczas gdy w istocie chodzi mu o wymagalność roszczeń restytucyjnych kredytobiorców, warunkując datę, od której należą się odsetki za opóźnienie w zwrocie nienależnych świadczeń. Odnosząc się do tego problemu, trzeba ustosunkować się do kwestii wymagalności roszczeń restytucyjnych banku z uwagi na ich powiązanie. W uchwale składu siedmiu sędziów z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, nr 9, poz. 56), Sąd Najwyższy uzależnił rozpoczęcie biegu przedawnienia roszczeń banku od wyraźnego oświadczenia konsumenta, iż odmawia on zgody na związanie postanowieniami abuzywnymi, przy czym, składając to oświadczenie konsument powinien być wyczerpująco poinformowany o skutkach swojej decyzji. Samo wystąpienie przez konsumenta z żądaniem restytucyjnym opartym na twierdzeniu o całkowitej i trwałej bezskuteczności (nieważności) umowy kredytu nie zostało we wskazanej uchwale uznane za równoznaczne z zakończeniem stanu bezskuteczności zawieszanej umowy kredytu, jeżeli nie towarzyszyło mu wyraźne oświadczenie konsumenta, potwierdzające otrzymanie wyczerpującej informacji.

Mimo że wspomniana uchwała nie odnosiła się wprost do wymagalności roszczenia restytucyjnego kredytobiorcy, w praktyce często była ona rozumiana w ten sposób, że złożenie wspomnianego oświadczenia konsumenta warunkowało nie tylko początek biegu przedawnienia roszczenia banku o zwrot świadczeń spełnionych na podstawie bezskutecznej umowy, ale również wymagalność roszczeń konsumenta o zwrot takich świadczeń, a tym samym możliwość żądania przez niego odsetek za opóźnienie.

Stanowisko to zostało jednak zakwestionowane przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. W wyroku z 14 grudnia 2023 r., C-28/22, TL, WE przeciwko syndykowi masy upadłości Getin Noble Bank S.A. Trybunał stwierdził m.in., że przyjęta przez Sąd Najwyższy w uchwale z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, wykładnia oznacza, iż termin przedawnienia roszczeń przedsiębiorcy rozpoczyna bieg dopiero od dnia uprawomocnienia się wyroku stwierdzającego nieważność umowy, co skutkuje tym, że przedsiębiorca narusza obowiązki umowne dopiero od tej daty. W związku z tym konsument nie mógłby uzyskać odsetek za opóźnienie od

dnia zażądania zwrotu kwot zapłaconych na podstawie nieuczciwych warunków, co zachęcałoby wspomnianego przedsiębiorcę, z naruszeniem dyrektywy 93/13, do odrzucania takich żądań.

Mając to na względzie, w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, Sąd Najwyższy uznał, że stanowisko przyjęte w uchwale z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, wymaga korekty. Przyjął, że oświadczenie w przedmiocie braku woli związania niedozwolonym postanowieniem nie wymaga żadnej formy szczególnej, a konsument może wyrazić wolę przez każde zachowanie, które ujawnia ją w sposób dostateczny (art. 60 k.c.). W praktyce wola konsumenta co do tego, że nie chce być związany postanowieniem niedozwolonym, jest wyrażana przede wszystkim w sposób dorozumiany w okolicznościach, w których konsument dąży do realizacji swoich uprawnień wynikających z abuzywności klauzuli i – ewentualnie – z nieważności umowy, jeżeli nieważność taka jest skutkiem abuzywności klauzuli. Może to nastąpić np. przez wystosowanie do banku wezwania do zwrotu kwot uiszczonych tytułem spłaty rat kredytu, ale także w każdy inny sposób, z którego będzie wynikała wola konsumenta powołania się na niedozwolony charakter postanowień.

Dla powstania po stronie konsumenta roszczenia o zwrot spełnionych świadczeń i skuteczności wezwania do zaspokojenia tego roszczenia nie jest natomiast konieczne złożenie przez niego oświadczenia o odmowie potwierdzenia klauzuli abuzywnej. Wszelkie świadczenia, które konsument spełnił na podstawie klauzuli abuzywnej (umowy, która okazała się niewiążąca wskutek zawarcia w niej takiej klauzuli), są świadczeniami nienależnymi już od samego początku. Skoro zaś roszczenia z tytułu nienależnego świadczenia mają charakter bezterminowy, to konsument może wezwać do ich spełnienia i postawić w stan wymagalności na podstawie art. 455 k.c. Oświadczenie konsumenta, wyrażające jednoznacznie brak woli związania postanowieniem niedozwolonym, np. przez wezwanie do zwrotu kwot uiszczonych tytułem spłaty rat kredytu, wystarcza do postawienia przysługującego mu roszczenia restytucyjnego w stan wymagalności.

Mając na uwadze powyższe założenia, należy uznać, że w niniejszej sprawie Sąd drugiej instancji nieprawidłowo wskazał, że powstanie roszczeń restytucyjnych

należy wiązać z wyrażeniem woli stwierdzenia nieważności umowy. Roszczenia te powstają bowiem już w momencie spełnienia świadczeń na podstawie klauzuli abuzywnej. Od tego momentu należy uznać je za nienależne. Błąd ten nie wpłynął jednak na prawidłowość rozstrzygnięcia. Powodowie wskazali, że nie chcą być związani postanowieniami niedozwolonymi w pozwie. Sformułowali w nim także żądania zwrotu spełnionych przez nich świadczeń. Należy zatem wskazać, iż Sąd drugiej instancji prawidłowo uznał, że do postawienia roszczeń restytucyjnych w stan wymagalności doszło z chwilą doręczenia pozwanemu odpisu pozwu. Zarzut nr 10 należało zatem uznać za chybiony.

Z tych przyczyn skarga kasacyjna podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1, 1¹, 3 i 4 oraz art. 99 k.p.c. w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 7 oraz § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych. Suma zwrotu kosztów została rozdzielona na powodów w częściach równych (zob. uchwałę SN z 16 listopada 2023 r., III CZP 54/23, OSNC 2024, nr 6, poz. 57).

Agnieszka Góra-Błaszczkowska Marcin Krajewski Kamil Zaradkiewicz

(E.M.)

[r.g.]